

Εκκαθάριση πνευματικών δικαιωμάτων οπτικών έργων στο πλαίσιο της Δράσης ΕΑΗΣΒ

Αικατερίνη Βράττη^α

^α Δικηγόρος, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, kvratti@yahoo.gr

Περίληψη

Η Δράση «Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα - ΕΑΗΣΒ» αποτελεί την πρώτη ολοκληρωμένη προσπάθεια για την εισαγωγή του ηλεκτρονικού βιβλίου στην Ανώτατη Εκπαίδευση. Οι μετέχοντες στη Δράση κλήθηκαν να αναλάβουν τον ρόλο του επικεφαλής της εκδοτικής δημιουργίας, κυρίως διά του συντονισμού των ατόμων που θα αναλάμβαναν την εκτέλεση των απαιτούμενων για την παραγωγή του συγγράμματος εργασιών. Παράλληλα, όμως, κλήθηκαν να ασχοληθούν και με την εκκαθάριση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας τρίτων δημιουργών/δικαιούχων πνευματικής ιδιοκτησίας, προκειμένου να ενσωματώσουν τα έργα τους στο σύγγραμμά τους νόμιμα. Ειδικότερα, απασχόλησε το ζήτημα της εκκαθάρισης πνευματικών δικαιωμάτων επί οπτικών έργων, για τα οποία δεν υπάρχει πρόβλεψη στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας, που να ικανοποιεί την ανάγκη του δημιουργού να τα ενσωματώσει στο σύγγραμμά του, χωρίς άδεια εκμετάλλευσης και χωρίς αμοιβή προς τον δημιουργό/δικαιούχο πνευματικής ιδιοκτησίας. Προέκυψε, λοιπόν, η ανάγκη διερεύνησης από πλευράς των συγγραφέων του εάν το οπτικό έργο που επιθυμούν να ενσωματώσουν στο σύγγραμμά τους αποτελεί αντικείμενο πνευματικής ιδιοκτησίας, και άρα χρήζει αδειοδότησης, ή όχι. Σχετικές υποθέσεις έχουν απασχολήσει την ελληνική δικαιοσύνη σε επίπεδο φωτογραφιών. Η ελληνική νομολογία έχει αναθεωρηθεί, εντός της τελευταίας εικοσαετίας, τρεις φορές, ως προς το ποιες φωτογραφίες είναι άξιες προστασίας και ποιες όχι. Οι τελευταίες αποφάσεις του Ανώτατου Δικαστηρίου της χώρας έχουν κρίνει ότι πρόθεση του εθνικού και κοινοτικού νομοθέτη είναι η προστασία κάθε φωτογραφίας, με την προϋπόθεση να μην αποτελεί αντίγραφο άλλης. Με το ισχύον νομολογιακό καθεστώς επιβάλλεται η υποβολή αιτήματος αδειοδότησης για κάθε φωτογραφία που επιθυμεί να ενσωματώσει στο σύγγραμμά του ο συγγραφέας. Ακόμη όμως και αν μεταβληθεί η άποψη του Αρείου Πάγου, θα ήταν άστοχο, από πλευράς της Δράσης ή των συγγραφέων, να προβούν σε αυθαίρετες κρίσεις για το ποιες φωτογραφίες είναι άξιες προστασίας. Εξ αυτού του λόγου προτείνεται η ενσωμάτωση οπτικού υλικού ή με άδεια του δημιουργού/δικαιούχου πνευματικής ιδιοκτησίας ή (οπτικού υλικού) που: i) αδειοδοτείται με άδειες ανοικτού περιεχομένου π.χ. Creative Commons ή GFDL ή ii) αποτελεί κοινό κτήμα (public domain).

© 2015 Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών

Λέξεις-κλειδιά: φωτογραφίες, άδεια εκμετάλλευσης, πνευματικά δικαιώματα, ηλεκτρονικό σύγγραμμα

doi:

Abstract

"Hellenic Academic Electronic Textbooks" an EU-funded action, is the first comprehensive effort to introduce the e-book in Greek Higher Education. The participants in the action were invited to take the role of head of editorial creation, primarily through coordinating people who will assume the production of the e-book. At the same time they were asked to deal with the settlement of intellectual property rights of others artists / copyright holders, in order to integrate their works in their books legally. In particular, the most important question asked was the copyright clearance in visual projects for which there is no provision in the copyright law, but will allow the author to incorporate it in his book without license and without payment to

the proprietor of the intellectual property. There was therefore the need to investigate on behalf of the authors if the visual work that they wish to include in the book is copyright protected and therefore if it requires authorization or not. Related cases have engaged the Greek justice system on the photography level. Greek Law has changed three times in the last twenty years regarding the question of which photos are worthy of protection or not. The latest decisions of the Hellenic Supreme Court have held that the intention of the National and the European Community legislator is to protect each and every photograph, provided that it is not a copy of another photograph. In this case the law requires that the author must submit an authorization request for each photo he wishes to include in his book. But even if the view of the Supreme Court changed, it would be inappropriate in terms of the authors, to make arbitrary judgments as to which photos are worthy of protection. For that reason it is proposed to incorporate visual material, after obtaining authorization of the author / copyright holder, or use material that is either i) licensed with open content licenses, for example Creative Commons or GFDL or ii) in public domain.

© 2015 Hellenic Academic Libraries Link

Keywords: copyright clearance, license, images, ebook

1. Εισαγωγή

Το παρόν άρθρο πραγματεύεται αφενός τη μετάβαση των ακαδημαϊκών καθηγητών από τον ρόλο του συγγραφέα στο ρόλο του «αυτοεκδότη», μέσω της συμμετοχής τους στη Δράση «Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα - ΕΑΗΣΒ» (ΕΑΗΣΒ), αφετέρου τη μετάβαση του συγγράμματος από την έντυπη στην ηλεκτρονική έκδοση Ανοικτής Πρόσβασης. Ο συνδυασμός των ανωτέρω αλλαγών μετέβαλε και τον τρόπο αντιμετώπισης της πνευματικής ιδιοκτησίας από πλευράς των συγγραφέων. Ειδικότερα, οι συγγραφείς κλήθηκαν να ασχοληθούν με την εκκαθάριση των πνευματικών δικαιωμάτων που υφίστανται σε έργα τρίτων και τα οποία επιθυμούν να ενσωματώσουν στο σύγγραμμά τους, προκειμένου να αποφύγουν την προσβολή πνευματικών δικαιωμάτων τρίτων δημιουργών/δικαιούχων πνευματικής ιδιοκτησίας. Κατά τη διερεύνηση των επιτρεπόμενων και των απαγορευμένων χρήσεων διαπιστώθηκε ότι τα έργα τα οποία δεν μπορούσαν να ενσωματωθούν σε ένα σύγγραμμα, ει μη μόνον ύστερα από άδεια του δημιουργού/δικαιούχου πνευματικών δικαιωμάτων, ήταν τα οπτικά έργα (εικόνες, διαγράμματα, φωτογραφίες, σχήματα, γραφικές παραστάσεις κ.ά.) για τα οποία δεν ήταν επαρκής ο περιορισμός που προβλέπεται στο άρθρο 19 του ν. 2121/1993¹. Σύμφωνα με τον εν λόγω περιορισμό, επιτρέπεται η παράθεση σύντομου αποσπάσματος έργου άλλου, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, ωστόσο εν προκειμένω δεν τυγχάνει εφαρμογής, καθόσον η παράθεση σύντομου αποσπάσματος οπτικού έργου δεν εξυπηρετεί την ανάγκη άσκησης κριτικής ή εν γένει τον σχολιασμό ενός έργου. Στο παρόν άρθρο γίνεται εκτενής αναφορά στις φωτογραφίες για τις οποίες έχει αναπτυχθεί πλούσια νομολογία. Στο τέλος του άρθρου παρατίθενται χρήσιμες συμβουλές για τους συγγραφείς, προκειμένου να ενσωματώνουν στα έργα τους οπτικό υλικό, χωρίς παράλληλα να προσβάλλουν την πνευματική ιδιοκτησία των δημιουργών/δικαιούχων πνευματικής ιδιοκτησίας τους.

2. Η συγγραφή ενός ηλεκτρονικού στο πλαίσιο της Δράσης ΕΑΗΣΒ

Η Δράση ΕΑΗΣΒ αποτελεί την πρώτη ολοκληρωμένη προσπάθεια για την εισαγωγή του ηλεκτρονικού, διαδραστικού, πολυμεσικού βιβλίου στην Ανώτατη Εκπαίδευση. Προς τον σκοπό αυτό διαθέτει πόρους και διάφορων ειδικοτήτων υποστηρικτικό προσωπικό, των ελληνικών Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΑΕΙ), προκειμένου να δημιουργήσουν επιστημονικό υλικό υψηλής ποιότητας αναγνώσιμο μέσω διαδικτύου και από φορητές συσκευές. Μέχρι σήμερα έχουν χρηματοδοτηθεί από τη Δράση ΕΑΗΣΒ 590 προτάσεις, ενώ φιλοδοξεί να φιλοξενήσει στη βάση δεδομένων της, στο Αποθετήριο «Κάλλιπος», 2000 συγγράμματα. Η Δράση ΕΑΗΣΒ αποτέλεσε ένα πρωτότυπο έργο, διότι αφενός εισήγαγε το ηλεκτρονικό σύγγραμμα στην Ανώτατη Εκπαίδευση, αφετέρου έδωσε την ευκαιρία τους καθηγητές των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων να γίνουν ο μοχλός της εκδοτικής δημιουργίας, δεδομένου ότι τέθηκαν επικεφαλής της έκδοσης του ηλεκτρονικού βιβλίου. Φυσικά, η δραστηριότητα αυτή δεν ήταν πρωτόγνωρη, δεδομένου ότι, κατά το παρελθόν, μια μικρή μερίδα καθηγητών είχε ήδη προχωρήσει στη συγγραφή και διανομή συγγραμμάτων, κυρίως μέσω της υπηρεσίας «ΕΥΔΟΞΟΣ». Η Δράση ΕΑΗΣΒ συνεισέφερε στη διεύρυνση αυτής της κουλτούρας, ενώ παράλληλα συγκεκριμενοποίησε και συστηματοποίησε τις εργασίες (τη γλωσσική-φιλολογική επιμέλεια, τη διόρθωση, τον γραφιστικό σχεδιασμό, τη σελιδοποίηση, καθώς και την

¹ «Πνευματική ιδιοκτησία, συγγενικά δικαιώματα και πολιτιστικά θέματα» (ΦΕΚ Α' 25/4.3.1993)

τεχνική επεξεργασία του συγγράμματος), που είναι απαραίτητες για τη δημιουργία ενός ψηφιακού βιβλίου, μέσα από τη δημοσίευση Οδηγών, με τις «τεχνικές» προδιαγραφές τον καθορισμό μορφοτύπων αλλά και την παροχή διαρκούς αρωγής καθόλη τη συγγραφική προσπάθεια. Ωστόσο, το γεγονός, ότι οι συμμετέχοντες στη Δράση «ΕΑΗΣΒ», σε αντίθεση με τη μέχρι τώρα συγγραφική τους δραστηριότητα, ανέλαβαν, παράλληλα με τον συντονισμό της εκτέλεσης των ως άνω εργασιών, και την υποχρέωση να εξοικειωθούν με έννοιες τεχνικού χαρακτήρα που αφορούσαν τη φύση του συγγράμματος ως ηλεκτρονικού (διαδραστικότητα και πολυμεσικότητα), προκειμένου να ανταποκριθούν στις νέες τεχνολογικές προκλήσεις.

Πέραν όμως των όσων αναφέρθηκαν, οι συγγραφείς είναι επιφορτισμένοι και με τη διαχείριση των πνευματικών δικαιωμάτων επί του έργου τους. Πριν την υλοποίηση της Δράσης ΕΑΗΣΒ, η διανομή διδακτικών συγγραμμάτων πραγματοποιούνταν μόνον σε έντυπη μορφή. Προκειμένου να εκδοθεί ένα βιβλίο σε έντυπη μορφή ο συγγραφέας και ο εκδότης συνάπτουν σύμβαση έκδοσης έργου, στο πλαίσιο της οποίας ο συγγραφέας αναλαμβάνει την υποχρέωση μεταβίβασης ορισμένων ή όλων των εξουσιών του περιουσιακού δικαιώματός του στον εκδότη ή την ανάθεση της εκμετάλλευσης του έργου στον τελευταίο, προκειμένου να μπορεί να ασκήσει εξουσίες, όπως η αναπαραγωγή, η διανομή και η παρουσίαση του έργου στο κοινό. Επιπλέον, είναι σύνηθες να προβλέπεται και μία ακόμη υποχρέωση του συγγραφέα σύμφωνα με την οποία: «Ο συγγραφέας εγγυάται ότι το έργο του είναι πρωτότυπο και ελεύθερο από κάθε δικαίωμα τρίτου και δεν προσβάλλει την πνευματική ιδιοκτησία άλλου». Πρόκειται για τη ρήτρα εκκαθάρισης πνευματικών δικαιωμάτων τρίτων δημιουργών/δικαιούχων πνευματικής ιδιοκτησίας, η οποία ουσιαστικά επιβάλλει στον δημιουργό, εφόσον επιθυμεί να ενσωματώσει στο σύγγραμμά του έργα τρίτων δημιουργών, προστατευόμενα από την πνευματική ιδιοκτησία, είτε να ζητήσει άδειες εκμετάλλευσης απ' αυτούς είτε να ενσωματώσει στο σύγγραμμά του έργα που: α) διατίθενται με άδειες ανοικτού περιεχομένου, υπό τους όρους αυτών, β) αποτελούν κοινό κτήμα. Ωστόσο, επειδή οι συγγραφείς, συχνά, δεν είναι εξοικειωμένοι με τις έννοιες της πρωτοτυπίας ή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, όπως επίσης, επειδή πολλοί από αυτούς, δεν γνωρίζουν ότι με τις πράξεις τους προσβάλλουν πνευματικά δικαιώματα τρίτων, είναι συχνό το φαινόμενο ο συγγραφέας να ενσωματώνει στο έργο του υλικό τρίτων, που διέπεται από τις διατάξεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας, χωρίς να λαμβάνει άδεια γι' αυτό και χωρίς να ελέγχει εάν διατίθεται-διανέμεται με άδειες ανοικτού περιεχομένου και υπό ποιους όρους. Τούτο έχει ως αποτέλεσμα ο μεν συγγραφέας να παραδίδει το έργο του στον εκδότη, αμέριμος για την παράβαση που πραγματώνει, ο δε εκδότης να παραλαμβάνει το έργο χωρίς να το ελέγχει κατά περιεχόμενο, περιοριζόμενος σε εργασίες οργανωτικού, τεχνικού και επιχειρηματικού χαρακτήρα. Η έκδοση βιβλίων με τέτοιο περιεχόμενο έχει επιφέρει συνεχείς προσβολές της πνευματικής ιδιοκτησίας τρίτων δημιουργών/δικαιούχων πνευματικής ιδιοκτησίας, ιδίως της αλλοδαπής, οι οποίοι λόγω της κυκλοφορίας των διδακτικών βιβλίων σε έντυπη μορφή δεν μπορούν να εντοπίσουν και, περαιτέρω, να άρουν την προσβολή. Φυσικά για τη στάση αυτή δεν μπορεί να καταλογιστεί στους συγγραφείς ούτε δόλος ούτε προφανής αμέλεια, αφού το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού διατηρεί την αντίληψη ότι η παράθεση έργου τρίτου δημιουργού είναι επιτρεπτή, αρκεί να αναφέρεται ο τελευταίος, ο εκδότης και η πηγή. Ωστόσο, λόγω της φύσεως του Αποθετηρίου «Κάλλιπος», το οποίο διαθέτει-διανέμει συγγράμματα με Ανοικτή Πρόσβαση, είναι αναγκαία η παροχή ενημέρωσης προς τους συγγραφείς, σχετικά με ζητήματα προστασίας πνευματικής ιδιοκτησίας, καθότι η ενσωμάτωση ενός έργου προστατευόμενου από την πνευματική ιδιοκτησία, χωρίς την άδεια του δημιουργού/δικαιούχου πνευματικών δικαιωμάτων του, δεν αποτελεί μόνο παράβαση από πλευράς του συγγραφέα, αλλά εκθέτει το ενσωματωμένο έργο σε ανεξέλεγκτου μεγέθους προσβολή. Στο παρόν άρθρο θα εκτεθεί το ζήτημα της προστασίας των φωτογραφιών, ως πνευματικών έργων, οι οποίες αποτελούν και το συχνότερο αντικείμενο παράβασης για τους κατωτέρω αναφερόμενους λόγους.

3. Οι φωτογραφίες ως αντικείμενο πνευματικής ιδιοκτησίας

Το ζήτημα της αδειοδότησης, που αναφέρθηκε ανωτέρω, αποτελεί ένα διαχρονικό αντικείμενο προβληματισμού, ιδίως αναφορικά με τις φωτογραφίες, για τους εξής λόγους: Το ισχύον δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας (ν. 2121/1993) προβλέπει περιορισμούς στην έκταση του περιουσιακού δικαιώματος (αρ. 18 επ. ν. 2121/1993), βάσει των οποίων επιτρέπεται στον χρήστη να ασκήσει ορισμένες ή όλες τις εξουσίες του περιουσιακού δικαιώματος του δημιουργού/δικαιούχου περιουσιακού δικαιώματος, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, χωρίς ο χρήστης να οφείλει να ζητήσει άδεια από τον τελευταίο και χωρίς να οφείλει να του καταβάλει ορισμένη αμοιβή. Προσέχων περιορισμός στο πλαίσιο της εκπαίδευσης είναι αυτός του άρθρου 19 ν. 2121/1993, σύμφωνα με τον οποίο «*Επιτρέπεται, χωρίς την άδεια του δημιουργού και χωρίς αμοιβή, η παράθεση σύντομων αποσπασμάτων από έργο άλλου νομίμως δημοσιευμένου για την υποστήριξη της γνώμης εκείνου που παραθέτει ή την κριτική της γνώμης του άλλου, εφόσον η παράθεση των αποσπασμάτων αυτών είναι σύμφωνη προς τα χρηστά ήθη και η*

έκταση των αποσπασμάτων δικαιολογείται από τον επιδιωκόμενο σκοπό. Η παράθεση του αποσπάσματος πρέπει να συνοδεύεται από την ένδειξη της πηγής και των ονομάτων του δημιουργού και του εκδότη, εφόσον τα ονόματα αυτά εμφανίζονται στην πηγή.». Ο συγκεκριμένος περιορισμός συνέβαλε σημαντικά στην ανάπτυξη της εκπαίδευσης και της έρευνας, εξ ου και έχει καθιερωθεί εθιμικά, πολύ πριν αποκτήσει νομικό ένδυμα.² Ωστόσο, ο εν λόγω περιορισμός δεν εξυπηρετεί την ανάγκη των δημιουργών να ενσωματώσουν στα έργα τους φωτογραφίες, δεδομένου ότι, συνήθως, η παράθεση σύντομου αποσπάσματος φωτογραφίας δεν καθιστά δυνατό τον σχολιασμό της. Δυστυχώς, παρόλες τις ενστάσεις και τα αιτήματα των ακαδημαϊκών καθηγητών να παραθέσουν εικόνες άνευ αδείας, προς όφελος της εκπαίδευσης και της έρευνας, κάτι τέτοιο δεν είναι δυνατό, καθόσον, η απαρίθμηση των περιορισμών των άρθρων 18 επ. είναι αποκλειστική και μάλιστα ανεπίδεκτη αναλογικής ερμηνείας, σύμφωνα με τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (Μαρίνος, 1994, σ. 1452).

Ποιες φωτογραφίες όμως αποτελούν αντικείμενο προστασίας από την πνευματική ιδιοκτησία; Κατά την έννοια των άρθρων 2 παρ. 1, 4 και 28 παρ. 4, οι φωτογραφίες ως πνευματικά δημιουργήματα, προστατεύονται από τον νόμο αυτό, ανεξαρτήτως της προστασίας και από άλλες διατάξεις και της αξίας του προορισμού τους, εφόσον εμπίπτουν στην έννοια του πνευματικού δημιουργήματος και είναι πρωτότυπες [ΜονΠρωτΑθ 829/1994 (1995). ΕλλΔνη, 36, σ. 443]. Για να αποτελέσει, λοιπόν, η φωτογραφία αντικείμενο προστασίας από την πνευματική ιδιοκτησία, θα πρέπει αφενός να αποτελεί δημιούργημα του πνεύματος αφετέρου να είναι πρωτότυπη. Ο όρος «πνευματικό δημιούργημα» δεν προσδιορίζεται γενικά από τον νόμο, εντούτοις, έχει αποδοθεί, από την ελληνική νομολογία, ως το προϊόν του ανθρώπινου πνεύματος το οποίο έχει μορφή προσιτή στις αισθήσεις και, λόγω της ιδιαιτερότητάς του, διαφέρει από όσα προϋπάρχουν και ως προς τη συνθετική διαμόρφωση των επιμέρους στοιχείων του και ως προς τη συγκεκριμένη εκφραστική εφαρμογή της σχετικής αφηγηριακής ιδέας του δημιουργού [ΠολΠρωτΡοδ 92/2006 (1997). ΕπιθΕμπΔ, ΝΗ, σ. 431]. Αντίστοιχα, η έννοια του όρου «πρωτοτυπία» δεν προκύπτει από νομοθετικές διατάξεις (εκτός την παρ 3 του άρθρου 2 του ν. 2121/1993, που αφορά τα προγράμματα των ηλεκτρονικών υπολογιστών και την παρ. 1 του άρθρου 5, που αφορά στα έργα των εικαστικών τεχνών), αλλά έχει διαμορφωθεί από τη θεωρία (Κοτσίρης, 2005, σσ. 58-62 και Κουμάντος, 2002, σ. 105-113) και τη νομολογία [ΜονΠρωτΑθ 11923/98 (1999). ΝοΒ, 46, σ. 1474. ΕφΘρ 290/2007, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ], υπό το καθεστώς του ν. 2121/93, ως εξής: Το έργο, για να θεωρηθεί πρωτότυπο, θα πρέπει αφενός να παρουσιάζει μια ιδιαίτερη ατομικότητα, ως αποτέλεσμα της προσωπικής συμβολής του δημιουργού, η οποία βασίζεται στην έννοια της «στατιστικής μοναδικότητας», «στην κρίση δηλαδή ότι κάτω από παρόμοιες συνθήκες και με τους ίδιους στόχους, κανένας άλλος δημιουργός, κατά λογική πιθανολόγηση, δεν ήταν σε θέση να δημιουργήσει έργο όμοιο» αφετέρου να διαθέτει ένα ελάχιστο όριο «δημιουργικού ύψους», «έτσι ώστε να ξεχωρίζει και να διαφοροποιείται από τα έργα της καθημερινότητας ή από άλλα παρεμφερή έργα» (Καλλινίκου, 2005, σ. 28).

Η μοναδικότητα αυτή μπορεί να αναζητηθεί σε κάποιο από τα γνωρίσματα του έργου (στο θέμα, στη σύλληψη, στην κατάταξη, στη διατύπωση, σε κάποιες λεπτομέρειες), **ανάλογα με το είδος και τη φύση του**. Δεν αρκεί όμως για να προσδώσει πρωτοτυπία σε ένα έργο, το απλό γεγονός ότι αυτό δεν είναι αντιγραφή (ακόμη και με κάποιες παραλλαγές) ενός άλλου, ούτε η πρωτοτυπία ταυτίζεται με τον κόπο, την επιμέλεια, την έκταση, τη χρησιμότητα, τη δαπάνη ή τη χρονική διάρκεια που απαιτήθηκαν για την εκπόνησή του, αλλά θα πρέπει να παρουσιάζει (ως σύνολο ή τμήμα του) την απαιτούμενη πρωτοτυπία, δηλαδή να είναι στατιστικά μοναδικό. Εφόσον συντρέχουν οι ως άνω προϋποθέσεις, ο νόμος προστατεύει το έργο, ως άυλο αγαθό (όχι ως υλικό αντικείμενο, καθ' εαυτό, που ενσωματώνει το πνευματικό δημιούργημα) και μόνο σε σχέση με συγκεκριμένη μορφή, που έδωσε σ' αυτό ο δημιουργός του [ΑΠ 152/2005 (2005). ΝοΒ, 52, σ. 1782, ΑΠ 257/1995 (1996). ΝοΒ, 43, σ. 893, ΕφΑθ 6193/2006 (2007). ΕλλΔνη, 48, σ. 1461].

Ειδικά για τις φωτογραφίες, έχει κριθεί στο παρελθόν ότι το στοιχείο της πρωτοτυπίας πρέπει να κρίνεται με ιδιαίτερη επιείκεια, ώστε να μην προστατεύονται μόνον όσες αποτελούν έργα φωτογραφικής τέχνης, αλλά και οι **απλές φωτογραφίες**, αρκεί να ενσωματώνουν άμεση απεικόνιση του αντικειμένου τους (Κουμάντος, 2002, 98' Σκούρτης, 1996, σ. 1234). Η κρίση αυτή προκύπτει αφενός από το άρθρο 6 της Οδηγίας 93/1998 της ΕΟΚ, το οποίο ρητά προβλέπει ότι η φωτογραφία κατά την έννοια της Διεθνούς Σύμβασης της Βέρνης θεωρείται πρωτότυπη, εφόσον είναι αποτέλεσμα της προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού της, χωρίς να ενδιαφέρει η αισθηματική καταξίωσή της ή άλλη καταξίωση του έργου π.χ. η χρησιμότητά του που είναι αδιάφορη για την προστασία του [ΕφΑθ 97/2008 (2008), ΔΕΕ, σ. 1371], αφετέρου από το εσωτερικό δίκαιο, δεδομένου ότι ο νομοθέτης με το ν. 2121/1993 επεξέτεινε την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας και στις «φωτογραφίες», ενώ μέχρι

² Κάθε άλλη δε αντιμετώπιση της παράθεσης αποσπάσματος θα αποτελούσε καταχρηστική άσκηση δικαιώματος (αρ. 281 Α.Κ.) (Βλ Εισηγητική Έκθεση ν. 2121/1993).

τότε προστατεύονταν μόνον τα «έργα φωτογραφικής τέχνης», σύμφωνα με τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης³. Ο διαφορετικός ορισμός της πρωτοτυπίας αναφορικά με τις φωτογραφίες, σε συνδυασμό με την παρ 3 του άρθρου 2 του ν. 2121/1993, που αφορά τα προγράμματα των ηλεκτρονικών υπολογιστών⁴, και την παρ. 1 του άρθρου 5, που αφορά τα έργα των εικαστικών τεχνών⁵, καταδεικνύουν τη βούληση του νομοθέτη και παράλληλα του δικαστή να μεταβάλλει την έννοια της πρωτοτυπίας ανάλογα με το είδος του υπό κρίση δημιουργήματος (Συνοδινού, 2001, σ. 760). Έτσι, όταν πρόκειται για φωτογραφίες, η έννοια της πρωτοτυπίας ορίζεται διασταλτικά, προκειμένου να θεωρηθεί πρωτότυπη κάθε είδους φωτογραφία, που υπήρξε αποτέλεσμα της προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού της. Υπέρ της άποψης αυτής τοποθετείται και ο Σκούρτης, ο οποίος υποστηρίζει ότι *ακόμη, και στην περίπτωση που ήθελε κριθεί ότι η πρωτοτυπία μιας φωτογραφίας κρίνεται με βάση το γενικώς αποδεκτό κριτήριο, ήτοι τη θεωρία της στατιστικής μοναδικότητας, θα πρέπει να γίνει δεκτό, ότι κάθε φωτογραφία είναι από τη φύση της στατιστικά μοναδική, λόγω του ότι μια φωτογραφία δεν μπορεί να επαναληφθεί ποτέ ίδια και όμοια εξαιτίας π.χ. της απειροελάχιστης διαφοράς του φωτισμού ή της γωνίας της λήψεως* (Σκούρτης, 1996, σ. 1234).

Η άποψη αυτή ανετράπη με τη με αριθ. 152/2005 απόφαση του Αρείου Πάγου (ΑΠ), σύμφωνα με την οποία *«με τις διατάξεις του νόμου 2121/1993 προστατεύονται και οι φωτογραφίες, για τις οποίες απαιτείται πρωτοτυπία, συνιστάμενη στο να είναι αυτές προσωπικό πνευματικό δημιούργημα του δημιουργού τους και να αντανακλά την προσωπικότητά του, με αποκλεισμό κάθε άλλου αυστηρότερου κριτηρίου (βλ. και άρθρο 6 της Οδηγίας 93/1998 της ΕΟΚ)»*. Η εν λόγω απόφαση διαφοροποιήθηκε από τις μέχρι εκείνο το χρονικό σημείο εκδιδόμενες αποφάσεις, δεδομένου ότι προσέθεσε στο ως άνω κριτήριο, κατά το οποίο για να είναι πρωτότυπη μια φωτογραφία θα πρέπει να προσωπικό πνευματικό δημιούργημα του δημιουργού της, και το κριτήριο της αντανάκλασης της προσωπικότητάς του. Η υιοθέτηση αυτού του κριτηρίου όχι μόνον δεν ανταποκρίνεται στη θεωρία της στατιστικής μοναδικότητας, βάσει της οποίας καθορίζεται η έννοια της πρωτοτυπίας, εν γένει, αλλά παραπέμπει σε ακόμη πιο αυστηρά δικαιοσύνη συστήματα (κεντροευρωπαϊκή αντίληψη περί πρωτοτυπίας), σύμφωνα με τα οποία η πρωτοτυπία εδραϊώνεται μέσα από τη σφραγίδα της προσωπικότητας του δημιουργού του έργου (Συνοδινού, 2001, σσ. 759-760). Η αποδοχή της άποψης αυτής, ότι δηλαδή θα πρέπει να αντανακλάται και η προσωπικότητα του δημιουργού στη φωτογραφία για να θεωρηθεί πρωτότυπη, αφήνει εκτός του προστατευτικού πεδίου της πνευματικής ιδιοκτησίας πλήθος φωτογραφιών, οι οποίες δεν έχουν υψηλό βαθμό πρωτοτυπίας και αποτελούν αντικείμενο εμπορικής εκμετάλλευσης (Μαρίνος, 1994, σ. 1443), ευνοώντας εν τέλει τον χρήστη, ο οποίος δύναται να τις εκμεταλλευτεί χωρίς να ζητήσει άδεια από τον δημιουργό/δικαιούχο πνευματικής ιδιοκτησίας της και χωρίς αντάλλαγμα.

Η νομολογιακή αυτή θεώρηση έγινε αποδεκτή από τα ιεραρχικά κατώτερα δικαστήρια [ΜονΠρωτΘεσ 40026/2006 (2007), Αρμ, 11, σ. 1728, ΕφΘεσ 1031/2008 (2008), ΕπισκΕμπΔ, σ. 872, ΕφΠατρ 1145 (2008), 2007, ΑχΝομ, σ. 56], μέχρι την ανατροπή της, παρότι:

- Ο ΑΠ θεωρεί ότι τα ως άνω κριτήρια ορισμού της πρωτοτυπίας εκπορεύονται από την Οδηγία 93/1998 της ΕΟΚ, σύμφωνα με την οποία *«η φωτογραφία κατά την έννοια της Διεθνούς Σύμβασης της Βέρνης θεωρείται πρωτότυπη, εφόσον είναι αποτέλεσμα της προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού της»*. Ωστόσο, από τη γραμματική ερμηνεία της διάταξης, η οποία αποτελεί και την αφετηρία για την ερμηνεία μιας διάταξης, δεν προκύπτει ως κριτήριο καθορισμού της έννοιας της πρωτοτυπίας η σφραγίδα της προσωπικότητας του δημιουργού.
- Οι εθνικοί δικαστές δεν προέβησαν σε σύμφωνη με το κοινοτικό δίκαιο ερμηνεία, δεν εφάρμοσαν δηλαδή το εθνικό δίκαιο, στο μέτρο του δυνατού, υπό το φώς του κειμένου και του σκοπού της κοινοτικής διάταξης, όπως υποχρεούνταν κατά τα άρθρα 249 παρ. 3 ΣυνθΕΚ, αλλά και 10 παρ.1 ΣυνθΕΚ.
- Ο ΑΠ δεν λαμβάνει υπόψη την τελολογική ερμηνεία του εσωτερικού δικαίου και συγκεκριμένα του άρθρου 2 του ν. 2121/1993, με το οποίο ο νομοθέτης επεξέτεινε την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας και στις απλές φωτογραφίες, αφού αντικατέστησε τον όρο φωτογραφικά έργα, όπως αποτυπώνονταν στη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης, με τον όρο «φωτογραφίες».
- Διαπιστώνεται αντιφατική στάση (Κωνσταντίνου, 2007, σ. 3) από πλευράς του ΑΠ σε μια προσπάθεια να συγκεκριάσει το κριτήριο που θέτει ο κοινοτικός και εθνικός νομοθέτης, ήτοι να προστατεύεται κάθε φωτογραφία αρκεί να μην αποτελεί αντιγραφή άλλου έργου, με το γενικότερο κριτήριο, που ισχύει για τα προστατευόμενα από την πνευματική ιδιοκτησία έργα, της στατιστικής μοναδικότητας, όπως την αντι-

³ Η Σύμβαση της Βέρνης υπεγράφη το 1886 (αναθεώρηση Παρισίων 1971). Έχει κυρωθεί στη χώρα μας με το ν. 100/1975.

⁴ Ένα πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή θεωρείται πρωτότυπο εφόσον είναι προσωπικό πνευματικό δημιούργημα του δημιουργού του.

⁵ Ο δημιουργός του πρωτοτύπου έργου τέχνης έχει δικαίωμα παρακολούθησης που είναι το ανεκχώρητο και αναπαλλοτρίωτο μεταξύ ζώντων δικαίωμα εισπραξίας ενός ποσοστού επί του τιμήματος κάθε μεταπώλησης του εν λόγω έργου μετά την πρώτη μεταβίβασή του από το δημιουργό ή για λογαριασμό του.

λαμβάνεται το δικαστήριο, δηλαδή ως αποτύπωση της σφραγίδας του δημιουργού. Έτσι, από τη μια μεριά ο ΑΠ θέτει ως κριτήριο πρωτοτυπίας την αποτύπωση της σφραγίδας της προσωπικότητας του δημιουργού στο έργο, και από την άλλη αποκλείει κάθε άλλο αυστηρότερο κριτήριο, κατά το ρηθέν «με αποκλεισμό κάθε άλλου αυστηρότερου κριτηρίου», ενώ στην πράξη δεν υπάρχει αυστηρότερο κριτήριο απ' αυτό.

Ακολούθησαν αντίθετες εφευετικές αποφάσεις [ΕφΠατρ 733/2007 (2008), ΑχΝομ, σ. 103⁶ και ΕφΑθ 97/2008 (2008), ΔΕΕ, σ. 1371⁷], καθώς και νεότερη απόφαση του ίδιου τμήματος (Α Πολιτικό Τμήμα) του [ΑΠ (ΑΠ 1493/2009 (2010), ΝοΒ, 58, σ. 431 βλ. και 509/2015, ΤΝΠ ΔΣΑ], η οποία κατά την ερμηνεία του εσωτερικού (άρθρο 2 ν. 2121/1993) και κοινοτικού δικαίου (άρθρο 6 της Οδηγίας 93/98 της ΕΟΚ) έκρινε ότι μοναδικό κριτήριο της πρωτοτυπίας είναι να είναι η φωτογραφία «προσωπικό πνευματικό δημιούργημα του δημιουργού της», δηλ. να μην είναι αντιγραφή άλλου έργου, αποκλείοντας κάθε άλλο αυστηρότερο κριτήριο⁸. Με την εν λόγω απόφαση αφαιρέθηκε το κριτήριο που είχε προστεθεί με την απόφαση ΑΠ 152/2005, να αντανακλάται η προσωπικότητά του δημιουργού, καθιστώντας κατ' αυτόν τον τρόπο άξιες προστασίας όλες τις φωτογραφίες που δεν αποτελούν αντιγραφή άλλης.

Έχοντας υπόψη τα ανωτέρω, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι, με βάση το ισχύον νομολογιακό καθεστώς κάθε φωτογραφία κρίνεται προστατευτέα αρκεί να μην αποτελεί αντιγραφο άλλης. Ωστόσο, επειδή ο ορισμός της πρωτοτυπίας κρίνεται in concreto από τον δικαστή, η ελληνική νομολογία ενδέχεται να μεταβληθεί. Μέχρι τη συγκρότηση και λειτουργία ειδικών τμημάτων Δικαστηρίων, που εκδικάζουν υποθέσεις πνευματικής ιδιοκτησίας (βλ. αρ. 3 παρ. 26 ν. 2479/1997-ΦΕΚ Α' 67 σχετικά με τη σύσταση τμημάτων πνευματικής ιδιοκτησίας στα Πρωτοδικεία Αθηνών, Πειραιώς και Θεσσαλονίκης) δεν θα υπάρχει σαφήνεια ως προς την έννοια της πρωτοτυπίας που διέπει τις φωτογραφίες. Επομένως, τόσο η Δράση όσο και οι συγγραφείς, σε καμία περίπτωση δεν είναι σε θέση να αποφαίνονται για το ποιες φωτογραφίες είναι άξιες προστασίας και ποιες όχι. Προκειμένου λοιπόν να αποφευχθεί αυτή η διαδικασία, τόσο από πλευράς της Δράσης ΕΑΗΣΒ, όσο και από πλευράς των συγγραφέων ακολουθούν συμβουλές προς τους συγγραφείς, προκειμένου να μην προσβάλλουν την πνευματική ιδιοκτησία τρίτων δημιουργών/δικαιούχων πνευματικής ιδιοκτησίας.

4. Αναζήτηση, Αναγνώριση της πατρότητας και Αδειοδότηση Οπτικού Υλικού

Ακολουθεί Οδηγός με: α) βασικές συμβουλές που αφορούν την ενσωμάτωση οπτικού υλικού (εικόνων και διαγραμμάτων⁹) στο ηλεκτρονικό σύγγραμμα, β) οδηγίες i) αναγνώρισης της πατρότητας του δημιουργού εικόνων, ii) αδειοδότησης της εικόνας κατά τη βούληση του δημιουργού/δικαιούχου πνευματικής ιδιοκτησίας, γ) δικτυακοί τόποι στους οποίους μπορείτε να εντοπίσετε εικόνες που αδειοδοτούνται με άδειες ανοικτού περιεχομένου ή που αποτελούν κοινό κτήμα, όπως αυτές απευθύνονται στους συγγραφείς της Δράσης ΕΑΗΣΒ.

Ο Δεκάλογος της χρήσης εικόνων/διαγραμμάτων κατά την πνευματική ιδιοκτησία

1. Το γεγονός ότι μια εικόνα/ένα διάγραμμα είναι δημοσιευμένη/ο στο διαδίκτυο δεν σημαίνει ότι δεν προστατεύεται από την πνευματική ιδιοκτησία.
2. Η έλλειψη του συμβολισμού «©» (copyright) δεν καθιστά το έργο απροστάτευτο από την πνευματική ιδιοκτησία.
3. Η ενσωμάτωση μιας εικόνας/ενός διαγράμματος στο σύγγραμμα μόνο με την αναφορά του δημιουργού, του εκδότη και της πηγής, χωρίς προηγούμενη άδεια από τον δημιουργό/δικαιούχο πνευματικών δικαιωμάτων, ισοδυναμεί με παραβίαση των πνευματικών δικαιωμάτων.

6 «Η ατομικότητα δε σημαίνει ότι το έργο πρέπει απαραίτητα να φέρει τη «σφραγίδα» του δημιουργού του, αλλά ότι είναι μοναδικό ως μετουσίωση μιας ιδέας στον κόσμο των μορφών» (Αχ. Νομ. 2008, σελ 103).

7 «Τέτοιο πνευματικό δημιούργημα, που τυγχάνει προστασίας, βάσει των ανωτέρω διατάξεων, είναι και οι φωτογραφίες (άρθρο 2 ως άνω νόμου), εφόσον βέβαια η επιλογή του αντικειμένου τους και ο τρόπος παρουσίασης τους είναι πρωτότυπη, θεωρείται δε πρωτότυπη η φωτογραφία, εφόσον είναι αποτέλεσμα προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού της, χωρίς να ενδιαφέρει η αισθητική καταξίωσή της»

8 «Σκόπια δε στο άρθρο αυτό χρησιμοποιείται ο όρος “φωτογραφίες” και όχι “φωτογραφικά έργα”, επειδή πρόθεση του νομοθέτη ήταν η προστασία κάθε φωτογραφίας. Ακόμη, το άρθρο 2 του Ν. 2121/93 είναι σύμφωνο με το άρθρο 6 της Οδηγίας 93/98 της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η διάταξη αυτή δέχεται μεν την προϋπόθεση της «δημιουργίας», αλλά επιβάλλει ως μοναδικό κριτήριο της πρωτοτυπίας να είναι η φωτογραφία «προσωπικό πνευματικό δημιούργημα του δημιουργού της», δηλ. ουσιαστικά να μην είναι αντιγραφή, αποκλείοντας κάθε άλλο αυστηρότερο κριτήριο (βλ. ΑΠ 1493/2009, ΧρΙΔ 2010/568, Π. Κοριατοπούλου-Αγγέλη, σελ 519). Η πρωτοτυπία εντοπίζεται στην επιλογή ή σκηνοθεσία θεμάτων ή αντικειμένου, την επιλογή του τόπου και χρόνου, τη γωνία φωτογράφισης, τον φωτισμό, τη σχέση φωτογραφιζόμενου αντικειμένου με τον περιβάλλοντα χώρο, τις αντιθέσεις χρωμάτων, αλλά και την ενδεχόμενη επεξεργασία της φωτογραφίας».

9 Η ιδιαίτερη αναφορά στις εικόνες και τα διαγράμματα γίνεται διότι αποτελούν τα συνηθέστερα μαθησιακά αντικείμενα που ενσωματώνονται σε ένα σύγγραμμα.

4. Η **τροποποίηση** της/του προστατευόμενης/ου από την πνευματική ιδιοκτησία εικόνας/διαγράμματος (δημιουργία παράγωγου έργου), **χωρίς προηγούμενη άδεια από τον δημιουργό/δικαιούχο πνευματικών δικαιωμάτων, συνιστά παράβαση.**
5. Για να ζητήσετε άδειες πρέπει να απευθύνετε αίτημα για **παροχή άδειας εκμετάλλευσης προς τον/τους δημιουργούς.** Αν η αδειοδότηση προορίζεται για μη κερδοσκοπικό σκοπό, το πιο πιθανό είναι ότι θα λάβετε θετική απάντηση. (Υποδείγματα αιτημάτων για παροχή άδειας εκμετάλλευσης αλλά και επιπλέον, σχετικό υλικό μπορείτε να βρείτε στον ιστότοπο της Δράσης ΕΑΗΣΒ).
6. **Από ποιον ζητάμε άδεια:** Κατ' αρχήν, **τα πνευματικά δικαιώματα επί των έργων ανήκουν στον δημιουργό, εκτός εάν:**
 - α) έχει παραχωρήσει άδεια εκμετάλλευσης σε τρίτο,
 - β) έχει υπογράψει σύμβαση εκμετάλλευσης ή μεταβίβασης του περιουσιακού δικαιώματός του ή
 - γ) δημιουργήθηκαν κατά την εκτέλεση σύμβασης εργασίας (βλ. αρ. 13 και 6 ν. 2121/1993).
7. Σε περίπτωση που σας χορηγηθεί άδεια, **σεβαστείτε τους όρους** που θέτει ο δημιουργός/δικαιούχος πνευματικών δικαιωμάτων.
8. **Χρησιμοποιήστε εικόνες ή διαγράμματα που:**
 - α) **αδειοδοτούνται με άδειες ανοικτού περιεχομένου**, π.χ. Creative Commons ή GFDL υπό τους όρους αυτών,
 - β) **αποτελούν κοινό κτήμα (public domain)**, γιατί: i) παρήλθε ο χρόνος προστασίας (η ζωή του δημιουργού + 70 χρόνια από τον θάνατό του) ή ii) παραιτήθηκε ο δημιουργός του περιουσιακού δικαιώματος,
 - γ) **φέρουν την ένδειξη Creative Commons Zero** (οι δημιουργοί δηλώνουν ότι δεν θα ασκήσουν το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας επί του σημειωμένου έργου),
 - δ) **δημιουργήσατε σε συνεργασία με Συντελεστή** συγγραφικής προσπάθειας της Δράσης,
 - ε) **παραπέμπουν σ' αυτά υπερ-σύνδεσμοι (hyperlinks).**
9. **Διαβάστε τον [Οδηγό Αδειών Ανοικτού Περιεχομένου Creative Commons \(CC\)](#)**, για να κατανοήσετε τις πιο διαδεδομένες άδειες ανοικτού περιεχομένου.
10. Επισημαίνεται ότι δεν είναι εφικτή η απόκτηση άδειας εκμετάλλευσης για έργα των οποίων ο δημιουργός δεν μπορεί να εντοπιστεί ή δεν είναι γνωστός (**ορφανά έργα**).

Οδηγίες αναγνώρισης της πατρότητας/αδειοδότησης

1. Στο κάτω μέρος της εικόνας/του διαγράμματος, δηλ. **στη λεζάντα, αναφέρεται το όνομα της εικόνας/του διαγράμματος όπως αναφέρεται στην πηγή.** Ακολούθως, **σε παρένθεση αναφέρεται ο δημιουργός, ο εκδότης και η πηγή** (τίτλος έντυπου ή ηλεκτρονικού βιβλίου ή link), π.χ. *Μύρινα εικόνα από το Κάστρο* (Σπύρος Σαλαμούρας, https://el.wikipedia.org/wiki/Αρχείο:Μύρινα_εικόνα_απο_το_Κάστρο.jpg). Ειδικά στον ιστότοπο της ηλεκτρονικής εγκυκλοπαίδειας Wikipedia παρατίθενται τα στοιχεία του δημιουργού στο λήμμα «Περιγραφή». Προσοχή! Εάν η πηγή αποτελεί link δεν απαιτείται να αναφερθεί ο εκδότης.
2. **Εάν αιτηθείτε την παροχή άδειας εκμετάλλευσης στον δημιουργό/δικαιούχο πνευματικών δικαιωμάτων ενός έργου το οποίο επιθυμείτε να ενσωματώσετε στο σύγγραμμά σας, τηρήστε τα εξής:**
 - α. **Εάν ο δημιουργός/δικαιούχος πνευματικών δικαιωμάτων, ενώ σας παραχωρεί άδεια εκμετάλλευσης του έργου του, ωστόσο δεν επιθυμεί να διατεθεί-διανεμηθεί το έργο του υπό τους όρους της άδειας Creative Commons που εσείς έχετε επιλέξει,** προσθέστε μια υποσημείωση στη λεζάντα, η οποία θα παραπέμπει στο κάτω μέρος του κειμένου και θα αναφέρει την άδεια με την οποία επιθυμεί ο δημιουργός/δικαιούχος πνευματικών δικαιωμάτων να διατεθεί-διανεμηθεί το έργο, π.χ. *«Το παρόν έργο αδειοδοτείται υπό τους όρους της άδειας Creative Commons Αναφορά-Παρόμοια Διανομή 3.0 (Attribution & Share Alike, BY-SA)».* Επισημαίνεται ότι **εάν μια άδεια δεν έχει μεταφραστεί στην ελληνική γλώσσα τότε θα παρατίθεται στα αγγλικά.**
 - β. Εάν ο δημιουργός/δικαιούχος πνευματικών δικαιωμάτων **επιθυμεί να ισχύσει για το έργο του η προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας, χωρίς περιορισμούς,** τότε προσθέστε ως υποσημείωση στη λεζάντα το εξής κείμενο: *«Απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή χωρίς γραπτή άδεια του δημιουργού ή/και του εκδότη. Copyright © All Rights Reserved».*
3. Σ' αυτή την περίπτωση, όταν δηλαδή εντοπίσετε την εικόνα/το διάγραμμα σε ιστότοπο στον οποίο τα έργα διατίθενται με άδειες Creative Commons, GFDL ή που έχουν περιπέσει στον δημόσιο τομέα (public domain), τότε προσθέστε στη λεζάντα υποσημείωση ακολουθώντας το ως άνω παράδειγμα: *«Το παρόν έργο αδειοδοτείται υπό τους όρους της άδειας Creative Commons Αναφορά-Παρόμοια Διανομή 3.0 (Attribution & Share Alike, BY-SA)» ή «Το παρόν έργο αποτελεί κοινό κτήμα (public domain)».*

4. **Προσοχή!** Εάν μια εικόνα αδειοδοτείται με την **άδεια Creative Commons Αναφορά-Παρόμοια Διανομή (Attribution & Share Alike, BY-SA)**, η οποία επιτρέπει τη δημιουργία παραγώγων, τότε, εάν επιλέξετε να την τροποποιήσετε (ως τροποποίηση νοείται και η μετάφραση), η διανομή του παράγωγου έργου αυτής είναι επιτρεπτή, εφόσον διανέμεται υπό την ίδια άδεια με την αρχική. Επομένως, στην υποσημείωση της λεζάντας της εικόνας/του διαγράμματος που θα δημιουργήσετε θα αναφέρεται η άδεια αυτή. Επίσης, εάν η εικόνα αδειοδοτείται με την **άδεια Creative Commons Αναφορά-Όχι Παράγωγα (Attribution & No Derivatives, BY-ND)**, τότε δεν επιτρέπεται η δημιουργία παραγώγων.

Πώς να εντοπίσετε εικόνες που αδειοδοτούνται με άδειες ανοικτού περιεχομένου ή που αποτελούν κοινό κτήμα online;

1. Αναζητήστε εικόνες μέσω της μηχανής αναζήτησης **Google**.
 - α. Εάν επιλέξετε να κάνετε Σύνθετη Αναζήτηση μπορείτε περαιτέρω να επιλέξετε τη μπάρα αναζήτησης «Δικαιώματα Χρήσης» και σ' αυτό το σημείο να επιλέξετε «**Δωρεάν για χρήση ή κοινή χρήση**». Έτσι θα εμφανιστούν μόνο **εικόνες που διατίθενται προς ελεύθερη ή κοινή χρήση**.
 - β. Εάν επιλέξετε «Εικόνες» στην αρχική αναζήτηση, και διαδοχικά επιλέξετε «Εργαλεία Αναζήτησης», «Δικαιώματα χρήσης» και «**Με επίσημανση για μη εμπορική εκ νέου χρήση**» ή «**Με επίσημανση για μη εμπορική εκ νέου χρήση με τροποποίηση**», εάν θέλετε να τροποποιήσετε την εικόνα, τότε θα εντοπίσετε **εικόνες που διατίθενται με άδειες ανοικτού περιεχομένου ή εικόνες που αποτελούν κοινό κτήμα**.
2. Αναζητήστε εικόνες στον ιστότοπο **Flickr**. Επιλέγοντας να κάνετε Σύνθετη Αναζήτηση μπορείτε να τσεκάρετε το κουτί που φέρει τον τίτλο “Only search within Creative Commons licensed content”. Αυτή η αναζήτηση θα έχει ως αποτέλεσμα να εμφανιστούν εικόνες που αδειοδοτούνται **μόνο με άδειες Creative Commons**.
3. Αναζητήστε **εικόνες ελεύθερες προς χρήση** στον ιστότοπο “**morgueFile**”.
4. Αναζητήστε εικόνες στον ιστότοπο Wikimedia Commons. Πρόκειται για ένα Αποθετήριο ψηφιακών αρχείων με εκπαιδευτικό περιεχόμενο. Οι **εικόνες** που θα εντοπίσετε σ' αυτό το Αποθετήριο είτε αποτελούν **κοινό κτήμα (public domain)** είτε **αδειοδοτούνται από τον δημιουργό με μια άδεια Creative Commons Αναφορά-Παρόμοια Διανομή (Attribution & Share Alike, BY-SA) ή Creative Commons Αναφορά δημιουργού (Attribution, BY)**.
5. **Προσοχή!** Διαβάζετε πάντα τις άδειες ανοικτού περιεχομένου με τις οποίες διανέμονται-διατίθενται τα έργα που ενδιαφέρεστε να ενσωματώσετε στο δικό σας έργο. Είναι απαραίτητο να σεβαστείτε τους όρους με τους οποίους επιτρέπει ο δημιουργός να χρησιμοποιήσετε το έργο του.

5. Συμπέρασμα

Η μετάβαση από το έντυπο στο ηλεκτρονικό σύγγραμμα και η υιοθέτηση του κινήματος της Ανοικτής Πρόσβασης από πλήθος ψηφιακών Αποθετηρίων επέτρεψε στην ιδιωτική πρωτοβουλία να αναπτυχθεί και να αναλάβουν οι ίδιοι οι συγγραφείς την παραγωγή των συγγραμμάτων τους, αποσυνδέοντας τα συγγράμματα από την εμπορική εκμετάλλευση. Ωστόσο, η έλλειψη οργανωτικής δομής, εμπειρίας και γνώσεων σε θέματα εκκαθάρισης δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας (copyright clearance), από πλευράς των συγγραφέων, όπως επίσης και η αναπαραγωγή και διανομή των έργων με Ανοικτή Πρόσβαση, αύξησαν τον βαθμό επικινδυνότητας της προσβολής των πνευματικών έργων τρίτων. Ο προβληματισμός αυτός εστιάστηκε στις φωτογραφίες, καθόσον η υπαγωγή στον περιορισμό του άρθρου 19 ν. 2121/1993, περί επιτρεπτής παράθεσης σύντομου αποσπάσματος, δεν εξυπηρετούσε την ανάγκη των συγγραφέων να ενσωματώσουν στα έργα τους φωτογραφίες, και τούτο διότι η παράθεση σύντομου αποσπάσματος φωτογραφίας δεν καθιστά, συνήθως, δυνατό τον σχολιασμό της. Ήταν λοιπόν από το δίκαιο επιβεβλημένη η αναζήτηση αδειών εκμετάλλευσης από τον δημιουργό/δικαιούχο πνευματικής ιδιοκτησίας της φωτογραφίας, πριν την ενσωμάτωσή της στο σύγγραμμα. Εντούτοις, ο εντοπισμός των φωτογραφιών που προστατεύονται από το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας, και άρα χρήζουν αδειοδότησης, είναι ιδιαίτερα δυσχερές, αν αναλογιστεί κανείς ότι η σχετική με το θέμα αυτό νομολογία έχει αναθεωρηθεί τρεις φορές μέσα στην τελευταία εικοσαετία. Ως ενδεδειγμένη λύση στο πρόβλημα αυτό προκρίνεται η ενσωμάτωση έργων για τα οποία έχει παρασχεθεί άδεια από τους δημιουργούς/δικαιούχους πνευματικής ιδιοκτησίας τους ή έργων που είτε αδειοδοτούνται με άδειες ανοικτού περιεχομένου, σεβόμενοι τους όρους αυτών, είτε αποτελούν κοινό κτήμα (public domain).

6. Βιβλιογραφικές αναφορές

- Καλλινίκου, Δ. (2005). *Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα*. Αθήνα: Εκδόσεις Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας.
- Κοτσίρης, Λ. (2005). *Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Κουμάντος, Α. (2002). *Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας*. Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα
- Κωνσταντίνου, Π. (2007). Προστασία των φωτογραφιών κατά το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας, *ΕπισκΕΔ*
- Μαρίνος Θ.Μ. (1994). Η προσβολή του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων. *ΕλλΔνη*, 35.
- Σκούρτης, Δ. (1996). Η προστασία των φωτογραφιών κατά το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας, *ΕλλΔνη*, 37.
- Συνοδινού, Τ.Ε. (2001), Το κριτήριο της πρωτοτυπίας στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας στην Ευρώπη, *Αρμ*, 6.

Συντομεύσεις - Ακρωνύμια

ΑΚ	Αστικός Κώδικας
ΑΠ	Άρειος Πάγος
Αρμ	Αρμενόπουλος
ΑχΝομ	Αχαϊκή Νομολογία
ΔΕΕ	Δίκαιο Επιχειρήσεων & Εταιρειών
ΕΑΗΣΒ	Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα
ΕλλΔνη	Ελληνική Δικαιοσύνη
ΕπισκΕμπΔ	Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου
ΕφΑθ	Εφετείο Αθηνών
ΕφΠειρ	Εφετείο Πειραιά
ΕφΠατρ	Εφετείο Πατρών
ΜονΠρωτΑθ	Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών
ΜονΠρωτΘεσ	Μονομελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης
ΝοΒ	Νομικό Βήμα
ΠολΠρωτΑθ	Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών
ΠολΠρωτΘεσ	Πολυμελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης
ΠολΠρωτΡοδ	Πολυμελές Πρωτοδικείο Ρόδου
ΤΝΠ	Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών

Αικατερίνη Βράττη

Η Αικατερίνη Βράττη είναι Δικηγόρος και μέλος του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών. Είναι απόφοιτος της Νομικής Σχολής του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (2009) και του Τμήματος Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου (2005). Επίσης, κατέχει μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών από το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τομέα Α' Ιδιωτικού Δικαίου της ίδιας Νομικής Σχολής (2012). Έχει εργαστεί ως εξωτερικός συνεργάτης της ΑΕ Εθνικό Δίκτυο Έρευνας και Τεχνολογίας (2010-2011) και ως σύμβουλος του Ειδικού Γραμματέα Ανώτατης Εκπαίδευσης του ΥΠΟΠΑΙΘ (2010-2012). Σήμερα εργάζεται ως νομική σύμβουλος της Δράσης «Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα» του Συνδέσμου Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, ενώ παράλληλα διατηρεί δικό της δικηγορικό γραφείο ειδικευόμενο σε θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας, εργατικού, αστικού και δημοσίου δικαίου.